

Výstava Archeologie ráje (Českého): animace snímků archeologických lokalit

Permanentní hledání nových forem popularizace archeologie na poli tematických výstav více méně souvisí s finálním úsekem archeologické („vědecké“) práce, kterým je obrázková rekonstrukce lokalit (či jejich částí, popř. komponent), a to všech časových období od paleolitu po novověk.

■ Jiří WALDHAUSER

Muzeum Mladoboleslava

Stalo se již chvályhodným faktem, že úspěšné „vědecké“ rekonstrukce stavebního vzhledu známých archeologických lokalit – např. gravettského sídliště lovců u Pavlova, řady hradů včetně Pražského ze známé Durdíkovy Encyklopedie hradů - často bývají obrazovou přílohou popularizačních textů.

V tomto trendu lze vidět výstavu Archeologie Českého ráje, která byla zpřístupněna v Muzeu Mladoboleslava na hradě v Mladé Boleslavi dne 28. 6. 2004 po celé léto.

Cílovým úsilím autorů byla naprosto neformální a neotřelá prezentace archeologické minulosti Chráněné krajinné oblasti Český ráj (dále CHKO), kde se nachází 303 archeologických nalezišť (známých zčásti z Filipovy práce Dějinné počátky Českého ráje, 1947) originální formou, a to prostřednictvím kresbenných rekonstrukcí archeologických památek, přenášené přes PC přímo na fotografie.

Autorský tým pracoval po více než tři léta ve složení: PhDr. Jiří Waldhauser, CSc. (archeolog), Vlastimil Kopřiva (fotograf), Milan Matoušek (PC), Karel Mašín (animátor pravěkých a středověkých objektů), Petr Chotěbor (podklady pro rekonstrukci hradů a tvrzí), Andrea Waldhauserová (kresby zvířat a lidí). Výstava proběhla na ploše necelé stovky čtverečných metrů a obsahovala okolo 500 archeologických artefaktů a pět modelů různých situací na lokalitách.

Několik ukávek tematického záběru fotoanimací výstavy o archeologii Českého ráje:

- V kamenolomu na Skříbech u Branžeže narazili dělníci na lebku nosorožce, dokonce i na černé vrstvy „jejich tuku z dob ledových“. Kostí byly nejdříve vystaveny v místním hostinci, potom je koupilo mnichovohradištské muzeum, kde jsou uloženy dodnes. Pořízen byl snímek lokality v zimním období, evokující chladné klima paleolitu (**obr. 1**)
- Na jednom poli u Mladějova kdysi skutečně běhali mamuti. Jejich kosti přišly do muzea, a proto animace není tak úplně scestná.
- 6-7 tisíc let staré kamenné nástroje, nalezené jak pod tak nad šikmou skálou Mouřenínem, signalizují zájem tehdejší člověk o bizarní krajinu Prachovských skal.
- Pod převísem Sokolky u Srbska prováděli blíže neurčitelné kultovní obřady nejenom Keltové, ale v 9. století i naši předkové, Slované. Tehdy hrála při tom úlohu nádoba, oheň a přirozeně nějaký lidé (**obr. 5**).
- Na hradišti Starém Hrádku v centru Prachovských skal zhruba před tisíciletím opravdu stál kostelík a okolo něho na některých hrobech pískovcové stély (**obr. 6**).

- Takhle mohl vypadat hrad Pařez u Mladějova na okraji Prachovských skal asi před 600 lety. P. Chotěbor vypracoval tři varianty jeho rekonstrukce.

■ **Obr. 11**
Křineč u Branžeže na Mladoboleslavsku, hrádek ze 13.-15. století.

■ **Obr. 3**
Karlovice na Semilsku, „skrčenec“ v převisu pod Pradědem (neolit).

■ **Obr. 6**
Záměstí na Jičínsku, raně středověké hradiště Starý Hrádek v Prachovských skalách.

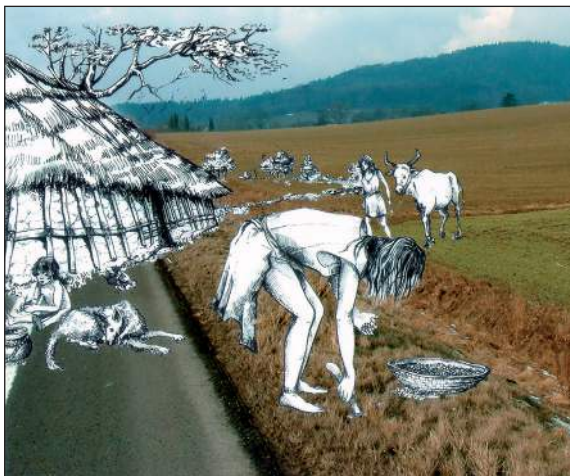

■ Obr. 1 Branžež na Mladoboleslavsku, naleziště kostí nosorožců.

■ Obr. 8 Střehom na Mladoboleslavsku, mlyn z vrcholného středověku.

■ Obr. 2 Horní Lochoy na Jičínsku, neolitické sídliště.

■ Obr. 13 Žehrov na Mladoboleslavsku, opevnění ze sedmileté války.

- Hotel Štekl na Hrubé Skále dnes stojí mezi bývalým hradem, dnes zámek a skalní pevností Prachovnou, předsunutým opevněním z doby, kdy je král Jiřík Poděbradský v letech 1467 a 1469 opravdu obléhal. Rekonstrukce spočívá v možné podobě předsunutého opevnění a byla umístěna na fotografii z letadla.
- Když pták vylétl okolo roku 1450 nad Nebákov, viděl navíc oproti dnešku dřevěný hrádek šlechtičny paní Machny z Nové vsi. Jak asi vypadal, prozrazují výsledky vykopávek pana učitele Severy. Animován byl letecký snímek.
- Kněžmost za vypálení křižáky z Lužice v létě roku 1468. Archeologové (zatím) znají z centra městečka skoro dvacet míst se stopami tehdejší katastrofy, a to až třicet centimetrovou vrstvou spálených dřevěných – roubených a hrázdných – staveb, hlavně domů. Všude, kde na animaci hoří, skutečně hořelo. Také stopy po dřevěném mostě – po němž má Kněžmost své jméno – přes mokřiny říčky Kněžmostky se podařilo nalézt.
- V sedmileté válce bylo navrženo polní opevnění u strategické silnice mezi Žehrovem a Sobotkou. Valy s dělostřeleckým bastionem zůstaly dodnes ukryty v žehrovské oboře. Animace ukazuje skupinu vojáků z 18. století před zachovalým valem (obr. 13).

Publikace o výstavě

K výstavě vychází v nakladatelství 555 v Liberci celobarevná kniha s poutavými příběhy o každé ze 303 lokalit, zahrnující čas od mamutů přes dobu kamennou, bron-

zovou, Kelty, Germány, středověk až po válku 1866. Rozsah knihy činí 600 stran rukopisu a přibližně stejný počet obrázků, plánek a map. Obsahuje hlavně čtivé story o různých archeologických nálezech a objevech archeologů od roku 1826 do roku 2003, to ve formě dvou set oddělovaných pasáží (cca 200 kapitol). Předchází je povšechný přehled o archeologii v Českém ráji, tzn. kapitoly o muzeích s nálezy z Českého ráje; o archeologických oblastech (včetně Jana Filipa), dále o sedmi pokusech člověka podmanit krajinu Českého ráje.

Seznamuje s tím, jak se kdy v CHKO bydlelo, co se jedlo, jaká zvířata byla lovena, mimo to přináší příběhy o archeologicky zjišťovaném opevnění v Českém ráji od přibližně roku 3500 př. n. l. až po 1757 n. l. Speleoarcheologie neboli „jeskynní archeologie“ je podána jako specialita, což se týká také interpretace ojedinělých laténských nálezů v tomto bizarním území jako – v písemných pramenech jinde zmiňovaného – posvátného háje (sakrační zóny) Keltů. Publikace také odpovídá na otázky, jaké počasí v Českém ráji v dobách od neandertálců podnes bývávalo. Shrnuje také známé zlaté, stříbrné a jantarové předměty archeologie Českého ráje známe a mnohé další zajímavosti.

Také další publikace k výstavě se nachází v tiskové přípravě a je tentokrát výhradně odborná. Zahrnuje dosažitelný soupis archeologických lokalit CHKO Český ráj v počtu 303 nalezišť. Je koncipován podle vzoru hesel edice Výzkumy v Čechách. Tím se archeolog zabýval od mládí, bezmála 40 let.

■ Obr. 10 Kurovodic u Olšiny na Mladoboleslavsku, tvrziště ze 14.-15. století.

■ Obr. 4 Dneboh pod Mužským na Mladoboleslavsku, žárové pohřebiště d. bronzové.

■ Obr. 9
(vlevo) Brada na Jičíně, hrad v 15.-16. století.

■ Obr. 12
(vpravo) Valečov u Bosně na Mladoboleslavsku, hrad v 15.-16. století.

Posledním tiskovým doplňkem výstavy bude archeologická mapa Českého ráje, která obsahuje zhruba 200 nejdůležitějších, to znamená návštěvnický nejatraktivnějších lokalit.

Stručné texty o nich, včetně klíčových obrázků, nalezne čtenář na rubu mapy.

Podklad tvoří nedávno, roku 2004 vydaná podrobná turistická mapa CHKO Český ráj v měřítku 1:25000, kterou vydalo nakladatelství ROSA ve spolupráci s Geodézií on line a Eurokartem.

Všechny tři tiskové projekty provázely notorické finanční potíže, i když se podařilo zajistit podporu v řádů málo stotisíců korun, nejvíce přišlo z Mladé Boleslavi. Co říci, že peněžní podporu v jakékoli výši odmítla Správa CHKO Český ráj nebo srdce Českého ráje, úřady v Turnově a Jičíně? A naopak ji poskytly, byť v řádě tisíců, ti „nejchudší“, Městské úřady v Mnichově Hradišti a Dolním Bousově nebo majitel elektikářské firmičky pan Otto Kiss z Přepě u Sobotky..

Závěr

Jaké zkušenosti vyplynuly pro popularizaci archeologie a specializaci rekonstrukce v archeologii jako takové na základě tří driftových instalací výstavy Archeologie Českého ráje? Nejdříve je třeba poznamenat, že pojetím uvedení v muzeu „okresního“ formátu v Mladé Boleslavi, následovala instalace v muzejním zařízení „krajského“ formátu v Liberci a zatím naposledy na „běžném“ turisticky oblíbeném místě“ v konferenčním sále na zámku Hrubá

Skála u Turnova na okrese Semily. Významu jednotlivých zmíněných zařízení odpovídají (zaokrouhleně uváděně) počty návštěvníků výstavní akce. V Ml. Boleslavi okolo 2000, v Liberci necelé 4 tisíce a na hruboskalském zámku přibližně 12 000.

Jinak z provozování výstavy v letech 2004-2005 lze vyvozovat tyto poznatky:

1. Mimořádný zájem veřejnosti o animační část výstavy, což neznamená upřednostnění zájmu před trojrozměrnými originálními exponáty hmotné kultury od paleolitu po novověk.
2. Kulminace zájmu návštěvníků na turisticky atraktivním místě (konkrétně Hrubé Skále) výrazně převyšuje zájem mimo tradiční místa archeologických výstav v budovách muzeí.
3. „Animační“ výstava nárokuje značně vyšší finanční/personální náklady nežli obvyklé archeologické výstavy s náplní panel/text, plán, kresby, fotografie – vitrina/artefakty, popisky.
4. Obecná výstavní úroveň Archeologie Českého ráje nedosahuje špičkové úrovně předvedení archeologických lokalit prostřednictvím pohybové virtuální reality, ale i ta (zatím) není v západní Evropě v archeologickém výstavnictví běžná (ač několik převzatých programů běží v Centru keltské kultury v Nižboru).
5. Po vydání zmíněných publikací a mapy půjde o nepříliš častý počín „pokračování“ výstavy i mimo tradiční výstavní zákoutí muzeí a jiných staveb. Vydání archeologické mapy platí v naší zemi za vůbec průkopnické.

■ Obr. 7
(nahore) Mužský na Mladoboleslavsku, mohylové pohřebiště z raného středověku.

■ Obr. 5
(vlevo) Srbsko na Mladoboleslavsku, skalní masiv s aktivitami Keltů.